

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

O‘ZBEK VA INGLIZ TA’LIMYIY DISKURSIDA KOGNITIV OMILLARNING CHOG‘ISHTIRMA TAHLILI

Bobojonova Shahnoza Yo‘ldosh qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti, dotsent (PhD).

e-mail: shakhnoza.bobojonova@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3204-345X>

Annotatsiya.

Maqolada o‘zbek va ingliz ta’limiy diskursining kognitiv omillari uch jihat – registr xususiyatlari, konseptual metafora va dars freymi tahlil qilinadi. Ustoz nutqida akademik va so‘zlashuv registrlarining bir bayon doirasida qo‘shilishi hamda darslik instruksiyasi bilan o‘quv matni o‘rtasidagi uslubiy ziddiyat ikki til materialida ko‘rsatiladi. Dars freymining ochilish, murojaat va baholash slotlarini to‘ldiruvchi lisoniy vositalar qiyoslanib, o‘zbek diskursida masofa, hurmat va yumshatish komponentlari kuchliroq ifodalanishi aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: ta’limiy diskurs, kognitiv omil, registr aralashuvi, konseptual metafora, dars freymi, slot, murojaat shakli, baholash, chog‘ishtirma tahlil.

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КОГНИТИВНЫХ ФАКТОРОВ В УЗБЕКСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ДИСКУРСЕ

Бобожонова Шахноза Юлдош кизи

Ташкентский университет прикладных наук, доцент (PhD).

Аннотация.

В статье анализируются когнитивные факторы узбекского и английского образовательного дискурса в трёх аспектах: регистровые особенности, концептуальная метафора и фрейм урока. На материале двух языков рассматриваются сочетание академического и разговорного регистров в рамках одного высказывания преподавателя, а также стилистические противоречия между инструкциями учебника и учебным текстом. Сопоставляются языковые средства, заполняющие слоты открытия, обращения и оценивания во фрейме урока. Установлено, что в узбекском образовательном дискурсе компоненты социальной дистанции, уважения и речевого смягчения выражены более отчётливо.

Ключевые слова: образовательный дискурс, когнитивный фактор, смешение регистров, концептуальная метафора, фрейм урока, slot, форма обращения, оценивание, сопоставительный анализ.

A CONTRASTIVE ANALYSIS OF COGNITIVE FACTORS IN UZBEK AND ENGLISH EDUCATIONAL DISCOURSE

Bobojonova Shahnoza Yo‘ldosh qizi

Tashkent University of Applied Sciences, Associate Professor (PhD).

Abstract.

The article analyzes the cognitive factors of Uzbek and English educational discourse from three perspectives: register features, conceptual metaphor, and the lesson frame. Drawing on material from both languages, the study examines the combination of academic and conversational registers within a single teacher's utterance, as well as stylistic inconsistencies between textbook instructions and instructional texts. The linguistic devices filling the opening, address, and assessment slots of the lesson frame are compared. The findings indicate that components of social distance, respect, and linguistic mitigation are more prominently expressed in Uzbek educational discourse.

Keywords: educational discourse, cognitive factor, register mixing, conceptual metaphor, lesson frame, slot, form of address, assessment, contrastive analysis.

Kirish. Ta’lim jarayoni tilda voqelanadi, shu bois ustoz va talaba o‘rtasidagi muloqotning sifati ko‘p jihatdan bu muloqotda qo‘llanadigan lisoniy vositalarga, ularning ortida turgan bilim tuzilmalariga va ishtirokchilarning bir-birini qanday tushunishiga bog‘liq. Zamonaviy tilshunoslikda ta’limiy diskurs institutsional diskursning mustaqil turi sifatida e’tirof etilgan bo‘lib, uning maqsadi jamiyatning yangi a’zosini ijtimoiylashtirish va uning ongida bilim tuzilmalarini shakllantirishdan iborat deb belgilanadi [10, 5–20-b.]. Aynan ikkinchi maqsad — bilim tuzilmalarini shakllantirish —

ta'limiy diskursni kognitiv jihatdan o'rganishni taqozo etadi: dars davomida ustoz faqat axborot uzatmaydi, balki talaba ongida "bilim nima", "o'rganish nima", "ustoz kim" degan tasavvurlarni ham quradi, bu tasavvurlar esa tilga va madaniyatga qarab farqlanadi.

Bugungi kunda ta'limiy diskursning kognitiv omillarini ikki tilda qiyoslash ham nazariy, ham amaliy zaruratga aylangan. Chunki respublikamizda til o'rganish borasidagi sa'y-harakatlar, ingliz tilida dars berish amaliyoti kengaymoqda va ingliz tilida ta'lim olayotgan o'zbek talabasi bir vaqtning o'zida ikki tilning nutqiy etiketi, ikki ta'limiy an'ananing kutilmalari kesishuvida faoliyat yuritadi; bu kesishuvning kognitiv mexanizmi hozirgacha tilshunoslik nuqtayi nazaridan to'liq o'z ifodasini topmaganini uchratishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ta'limiy diskursning kognitiv tabiati haqidagi qarashlar bir necha ilmiy yo'nalishda shakllangan. J. Sinkler va M. Kulthard ingliz maktab darslarini o'rganib, ustoz-o'quvchi muloqotining asosiy birligi uch qismli almashinuv — darsni boshlash, javob va fikr bildirish (IRF) — ekanligini aniqlagan [7]. Bu model dars diskursining tuzilishini aniq tasvirlaydi, biroq undagi har bir bo'g'inda qaysi bilim tuzilmasi faollashishini ko'rsatmaydi. S. Uolsh auditoriyadagi ta'limiy diskursni o'rganib, interaksiyaning dars bosqichiga qarab o'zgarishini va ustoz nutqining o'rganishga ko'maklashuvchi yoki to'sqinlik qiluvchi bo'lishi mumkinligini isbotlagan [8]. N. Merseer esa ta'lim berishda bunday jarayonni birgalikda fikrlash vositasi sifatida qarab, munozarali, kumulyativ va tanqidiy nutq turlarini ajratgan [19]. Bu ishlarda kognitiv jihat psixologik-pedagogik tushunchalar orqali tavsiflanadi.

Kognitiv tilshunoslik ta'limiy diskursga ikki asosiy tushuncha orqali yondashadi. Birinchisi — freym. Ch. Fillmor so'z ma'nosi u faollashtiradigan tajriba freymi orqali tushunilishini ko'rsatgan [5], D. Tannen esa freymning yuzaki lisoniy belgilar — takrorlar, tuzatishlar, inkor konstruksiyalar, baholovchi so'zlar — orqali aniqlanishi mumkinligini asoslagan [11]. K. Xart freymnlarni ikki darajada — tajribaning asosiy qoliplarini ifodalovchi universal voqea-freymmlar hamda madaniyat a'zosi sifatida o'zlashtiriladigan madaniy freymmlar darajasida — farqlaydi [12]; bu farq ta'limiy diskursni ikki tilda qiyoslash uchun nazariy asos beradi. T. van Deykning kontekst modeli nazariyasiga ko'ra, ishtirokchilar nutqni obyektiv vaziyatga emas, balki uning ongda subyektiv modeliga muvofiq quradilar [6]; ta'limiy diskursda bu ustoz va talabaning dars haqidagi modellari mos kelmaganda tushunmovchilik yuzaga kelishini bildiradi.

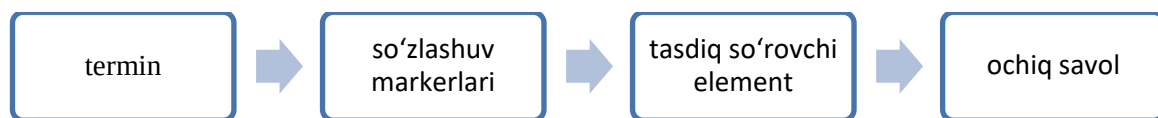
Ikkinchi tushuncha — konseptual metafora. J. Lakoff va M. Jonson mavhum sohalar konkret sohalar orqali tushunilishini va bu jarayon tafakkurni tizimli tashkil etishini ko'rsatgan [3]. L. Kameron ta'limiy diskursdagi metaforalarni bevosita dars materialida o'rganib, ustoz metaforalari o'quvchining predmetni tushunishini yo'naltiruvchi kognitiv vosita ekanligini, noto'g'ri tanlangan yoki noto'g'ri talqin etilgan metafora esa o'qitish salohiyatini yo'qotishini aniqlagan [4]. S. Matsevich va hammualliflari ta'lim konseptining "TA'LIM – SAFAR", "TA'LIM – BIZNES", "TA'LIM – O'YIN" kabi kognitiv modellar orqali verballashishini ko'rsatib, bunday metaforalar tinglovchining mavjud tajribasi bilan analogiya qurish orqali mavhum tushunchani osonroq anglashiga yordam berishini asoslagan [2]. Demak, metafora ta'limiy diskursda uslubiy bezak emas, balki tushuntiruvchi va undovchi vazifani bajaruvchi diskursiv mexanizmdir.

Ta'limiy diskursning lingvostilistik xususiyati masalasida A. Xarkovskaya, Y. Ponomarenko va A. Radyukning ishi alohida o'rin tutadi. Mualliflar ingliz tili darsliklaridagi qisqa o'quv matnlari — minimatnlr — materialida zamonaviy ta'limiy diskursning uch tendensiyasini ajratgan: o'quv materiallarining "milliysizlashuvi", turli diskurs belgilarining aralashuvi va konseptual qoliplarning kengayishi [1]. Ular an'anaviy ta'limiy diskursga xos instruksiya va rubrikalar tili bilan o'quv kontentining so'zlashuvga yaqin, ommabop uslubi o'rtasida ziddiyat yuzaga kelishi mumkinligini qayd etadi. Bu kuzatish ta'limiy diskursning ko'p registrlı hodisa ekanligini ko'rsatadi va uning kognitiv tahlilida registr omilini hisobga olishni talab qiladi. Meta-diskurs nazariyasida K. Hayland matn muallifining o'quvchi bilan munosabatini tashkil etuvchi interaktiv va interaksional vositalarni farqlagan [9]; bu tasnif og'zaki ta'limiy diskursdagi diskurs markerlarini tahlil qilish uchun qulay.

O'zbek tilshunosligida diskursning pragmatik nazariyasi Sh. Safarov tomonidan asoslangan [13], diskursni freym asosida tasvirlashni N.I. Xursanovning dramatik diskursga bag'ishlangan tadqiqotida ham ko'rish mumkin [14]. Bevosita ta'limiy diskurs bo'yicha G. Akoburxanova ingliz ta'limiy diskursida "investitsiya", o'zbek ta'limiy diskursida "ma'rifat" metafora modeli ustunligini aniqlagan [15], boshqa tadqiqotda esa ikki tildagi ta'limiy diskursning kognitiv jihatlari sotsiomadaniy nuqtayi nazardan qiyoslangan [16]. So'nggi empirik ishlar ta'limiy diskursning madaniy sharoitga bog'liqligini ham ko'rsatmoqda: Kurdiston universitetlarida o'tkazilgan kuzatuv darslarning aksariyatida talabalar ustozga hurmat belgisi sifatida jim o'tirganini qayd etgan [18], AQSH maktabida o'tkazilgan tadqiqot esa predmetni chuqur biladigan ustoz ham asosan to'g'rilikni tekshiruvchi savollar bilan chegaralanishini aniqlagan [17].

TAHLIL

Ta'limiy diskursning lingvostilistik profili, eng avvalo, uning registr xususiyatlari bilan belgilanadi. Dars jarayonidagi nutq bir vaqtning o'zida akademik registrga xos belgilarni — terminologik aniqlik, mantiqiy izchillik, meta-diskursiv tashkil etilganlik — va so'zlashuv registriga xos belgilarni — dialogiklik, qisqa replikalar, diskurs markerlarining ko'pligi — o'zida mujassam etadi. Ingliz tili darsidan olingan quyidagi parcha bunga misol bo'la oladi: "Right, so the present perfect – it links the past and the present, yeah? Okay, let's see, who can give me an example?" Bu yerda "present perfect" termini akademik registrni, "Right", "so", "yeah", "okay", "let's see" birliklari esa so'zlashuv registrini ifodalaydi va ikkalasi bitta bayonda qo'shib ketgan. O'zbek tilidagi darsda ham xuddi shunday holat kuzatiladi: "Xo'sh, hozirgi-kelasi zamon fe'li, ha, ya'ni harakat hali tugamagan, to'g'rimi? Keling, kim misol keltiradi?" Ikki parcha strukturaviy jihatdan deyarli bir xil:

1-rasm

Bu holat Xarkovskaya va hammualliflar qayd etgan diskurslararo aralashuv tendensiyasi bilan hamohangdir [1]: zamonaviy o'quv kontenti ommabop va internetga xos uslubiy elementlarni qabul qilgani sari ta'limiy diskurs ko'p registrlilik shakliga kelmoqda.

Biroq registr aralashuvi har doim ham erkinlik belgisi emas. U ba'zan normativlik va rasmiylik bilan bog'liq didaktik cheklovlarini ham yuzaga chiqaradi, chunki instruksiya va rubrikalardagi standart til ko'pincha so'zlashuvga yaqin input bilan stilistik ziddiyat hosil qiladi [1]. Ingliz tili darsligidan olingan misol buni yaqqol ko'rsatadi: topshiriq matni "Complete the sentences with the correct form of the verb in brackets" rasmiy, shaxssiz, imperativ shaklda berilgan bo'lsa, tinglab tushunish uchun mo'ljallangan matn "Hey guys, check this out – I just got back from the coolest trip ever!" deb boshlanadi. Talaba bir sahifada ikki xil registrga duch keladi va ularning har biri uchun alohida freymni faollashtirishga majbur bo'ladi. O'zbek darsliklarida bu ziddiyat hozircha kamroq seziladi, chunki instruksiya ham, matn ham, asosan, adabiy-me'yoriy registrda beriladi ("Quyidagi gaplarni mos so'zlar bilan to'ldiring"; "Bahorda tabiat uyg'onadi..."). Biroq zamonaviy o'zbek o'qituvchilarining og'zaki nutqida so'zlashuv elementlari ("xo'sh", "mayli", "qarang", "bo'ldi") ortib bormoqda va bu ingliz tilidagi tendensiyaga yaqinlashuvni ko'rsatadi.

Kognitiv omillar orasida konseptual metafora og'zaki ta'limiy diskursning ham tushuntiruvchi, ham motivatsion resursi sifatida namoyon bo'ladi. Ikki tildagi dars yozuvlarini qiyoslash "TA'LIM – SAFAR" modelining ikkala tilda ham faol ekanligini ko'rsatdi, biroq uning lisoniy to'ldirilishi farqlanadi. Ingliz ustozlari nutqida bu model "let's walk through the example", "we're halfway there", "you're on the right track", "let's move on" kabi ifodalar bilan voqelanadi; o'zbek ustozlari esa "keling, boshidan boshlaymiz", "yo'lni to'g'ri tanladingiz", "oldinga o'tamiz", "qayerda to'xtagan edik?" deb gapiradi. Ikkala tilda ham o'rganish jarayoni harakat, bosqichlar va manzil orqali tasavvur qilinadi, demak, bu model universal voqea-freym darajasiga tegishli.

[2-rasm: Word faylingizdagi ikkinchi rasmni (O'zMU birinchi kurs tadbiri) shu yerga joylashtiring]

O'zMU birinchi kurs tadbiri: "yangi avlod", "kelajak sari ilk qadam" tipidagi ifodalarning SAFAR modeli vaqt o'qi (bugun → ertaga) bilan birlashganini ko'rishimiz mumkin.

"TA'LIM – QURILISH" modeli ham ikki tilda uchraydi, lekin uning chastotasi va ifoda shakli farq qiladi. Ingliz tilida "build on what we learned yesterday", "the foundation of grammar", "let's construct the sentence" ifodalari odatiy bo'lsa, o'zbek tilida "bilimingizni mustahkamlaymiz", "poydevor qo'yamiz", "asos solamiz" ko'rinishida uchraydi. Shu bilan birga, o'zbek ta'limiy diskursida "BILIM – YORUG'LIK" modeli alohida o'rin tutadi: "ilm nuri", "ma'rifat yog'dusi", "bilim – ko'z nuri", "johillik zulmati" kabi ifodalar ustoz nutqida ham, paremiyalarda ham faol ("Ilm – aqlning ko'zi", "Bilimli kishi – yorug' yulduz"). Ingliz tilida bu model mavjud bo'lsa-da ("enlightenment", "to shed light on the problem", "a bright student"), u asosan tushuntirish vaziyatiga xos bo'lib, ta'limning umumiy qadriyatini ifodalamaydi. Bu farq G. Akoburxanova aniqlagan "investitsiya" va "ma'rifat" modellari qarama-qarshiligi bilan mos tushadi [15]: ingliz ta'limiy diskursida "invest in your education", "pay attention", "it will pay off" kabi iqtisodiy metaforalar ko'p uchrasa, o'zbek ta'limiy diskursida "ilm olish – savob", "ustoz – otangdek ulug'", "ilm – oliy ne'mat" tipidagi ma'naviy-axloqiy metaforalar ustunlik qiladi.

Metaforaning tushuntiruvchi funksiyasi quyidagi parchada ko'rinadi. Ingliz tili o'qituvchisi passiv konstruksiyani tushuntirar ekan, "Think of the sentence as a stage: in the active voice the doer is in the spotlight, in the passive voice we push him backstage and bring the action forward", deydi. Bu yerda "GAP – SAHNA" metaforasi grammatik mavhumlikni ko'rish mumkin bo'lgan manzaraga aylantiradi. O'zbek o'qituvchisi esa xuddi shu hodisani "Gap – bu rasm: faol nisbatda bajaruvchi oldinda turadi, majhul nisbatda esa uni olib tashlab, agar berishimiz kerak bo'lsa, uni orqaga qo'yamiz, harakatni esa oldinga chiqaramiz", deb tushuntiradi. Ikki metafora manba sohasi (sahna va rasm) bilan farqlansa-da, ularning kognitiv mexanizmi bir xil: oldinga chiqarish va orqaga surish orqali sintaktik pozitsiyani fazoviy tasavvur qilish. Og'zaki ma'ruzada metafora nafaqat semantik ko'priq vazifasini bajaradi, balki stilistik ta'sirchanlikni oshirib, tinglovchining e'tiborini ushlab turadi va illokutiv maqsadni — ishontirish yoki undashni — qo'llab-quvvatlaydi [2; 4].

Dars freymining tuzilishi ikki tilda umumiy slotlarga ega: ishtirokchilar, maqsad, makon-zamon, nutqiy harakatlar va mahsul. Biroq slotlarni to'ldiruvchi lisoniy vositalar farqlanadi va bu farqlar aynan madaniy freym darajasida yuzaga keladi [12]. Dars ochilish formulasi ingliz tilida "Right, let's get started", "Okay, so today we're going to look at..." shaklida bo'lsa, o'zbek tilida "Assalomu alaykum, o'tiringlar. Bugungi mavzuimiz..." shaklida keladi; ingliz formulasi vaqt va faoliyatga, o'zbek formulasi esa salomlashish rituali va mavzuga urg'u beradi. Murojaat slotida ingliz ustoz talabaga ismi bilan ("Yes, Sarah?"), o'zbek ustoz esa ko'pincha "siz" shakli yoki familiya bilan ("Marhamat, Karimova") murojaat qiladi; aksincha, talaba ingliz ustoziga ko'pincha ismi bilan, o'zbek ustoziga esa faqat "ustoz", "domla" yoki ism-sharif bilan murojaat qiladi. Bu nomutanosiblik o'zbek ta'limiy freymida masofa va hurmat komponentining ingliz freymiga qaraganda kuchliroq ekanligini ko'rsatadi.

XULOSA

O'zbek va ingliz ta'limiy diskursini registr, metafora va freym jihatidan qiyoslash kognitiv omillarning ikki darajada ishlashini ko'rsatdi. Universal darajada ikki til bir xil qolipga ega: ustoz nutqida akademik va so'zlashuv registrari bitta bayon doirasida qo'shiladi, "TA'LIM – SAFAR" va "TA'LIM – QURILISH" modellari ikkala tilda ham faol, dars freymi esa bir xil slotlardan — ishtirokchilar, maqsad, makon-zamon, nutqiy harakatlar va mahsuldan — tashkil topadi. Bu universallik ta'limiy diskursning institutsional tabiati bilan izohlanadi: qaysi tilda bo'lmasin, ta'lim muassasasi bilim uzatish, tekshirish va baholash vazifalarini bajaradi va bu vazifalar o'xshash lisoniy qoliplarni talab qiladi.

Madaniy darajada esa slotlarni to'ldiruvchi vositalar farqlanadi. Registr aralashuvi ingliz tilida darslik darajasiga yetgan bo'lsa, o'zbek tilida u hozircha ustozning og'zaki nutqi bilan chegaralangan. Metafora sohasida o'zbek ta'limiy diskursi "BILIM – YORUG'LIK" va ma'naviy-axloqiy modellarga, ingliz ta'limiy diskursi esa iqtisodiy-pragmatik modellarga tayanadi; shu bilan birga, "GAP – SAHNA" va "GAP – RASM" misollari metaforaning tushuntiruvchi mexanizmi ikki tilda bir xil ishlashini ko'rsatadi. Dars freymining ochilish formulasi, murojaat shakllari va baholovchi so'zlar o'zbek diskursida masofa, hurmat va yumshatish komponentlarini ingliz diskursiga qaraganda kuchliroq ifodalaydi: salomlashish rituali, "siz" va familiya bilan murojaat, duoga yaqin baholash va salbiy bahoni boshqa talabaga yo'naltirish orqali bilvosita ifodalash bunga dalil bo'ladi.

Shunday qilib, ta'limiy diskursning kognitiv omili universal tuzilish va madaniy to'ldirilish birligidan iborat: freym nazariyasi atamalarida slot universal, filler esa madaniydir. Ingliz tilida ta'lim olayotgan o'zbek talabasi va ingliz tilida dars berayotgan o'qituvchi o'rtasida yuzaga keladigan tushunmovchiliklarning muhim qismi aynan shu madaniy to'ldirilishning nomuvofiqligi bilan bog'liq bo'lib, uni bartaraf etish ta'limiy diskurs birliklarining ikki tildagi qiyosiy tavsifini yaratishni va o'qituvchilar uchun freym nomuvofiqligini hisobga oluvchi lingvodidaktik tavsiyalar ishlab chiqishni taqozo etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kharkovskaya A. A., Ponomarenko E. V., Radyuk A. V. Minitexts in modern educational discourse: Functions and trends // Training, Language and Culture. – 2017. – Vol. 1, № 1. – P. 62–76. – DOI: 10.29366/2017tlc.1.1.4.
2. Matsevich S., Korenetskaya I., Kuzmichenko A. Conceptual metaphor as means of teaching English speech patterns in higher education // Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference. – Rezekne: Rezekne Academy of Technologies, 2020. – Vol. 5. – P. 494–504.
3. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
4. Cameron L. Metaphor in Educational Discourse. – London: Continuum, 2003. – 294 p.
5. Fillmore Ch. J. Frame semantics // Linguistics in the Morning Calm / ed. by The Linguistic Society of Korea. – Seoul: Hanshin Publishing Co., 1982. – P. 111–137.
6. Van Dijk T. A. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 267 p.
7. Sinclair J. McH., Coulthard R. M. Towards an Analysis of Discourse: The English Used by Teachers and Pupils. – London: Oxford University Press, 1975. – 163 p.
8. Walsh S. Exploring Classroom Discourse: Language in Action. – London; New York: Routledge, 2011. – 240 p.
9. Hyland K. Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing. – London: Continuum, 2005. – 230 p.
10. Карасик В. И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5–20.
11. Tannen D. What's in a frame? Surface evidence for underlying expectations // Framing in Discourse / ed. by D. Tannen. – New York: Oxford University Press, 1993. – P. 14–56.

12. Hart C. Frames, framing and framing effects in cognitive CDA // *Discourse Studies*. – 2023. – Vol. 25, № 2. – P. 247–265. – DOI: 10.1177/14614456231155071.
13. Safarov Sh. Pragmalingvistika: monografiya. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 318 b.
14. Xursanov N. I. Dramatik diskurs: kognitiv, pragmatik, lingvokulturologik tavsif (ingliz va o'zbek tillari chog'ishtiruvida): filol. fan. d-ri (DSc) diss. avtoref. – Farg'ona: FarDU, 2024. – 76 b.
15. Akoburxanova G. Comparative analysis of cognitive metaphors in English and Uzbek educational discourse // *The Lingua Spectrum*. – 2026. – Vol. 8, № 1. – P. 30–35. – DOI: 10.5281/zenodo.22274675.
16. Cognitive aspects of educational discourse in English and Uzbek languages // *Zenodo*. – 2025.
17. Avsar Erumit B., Akerson V. L. Classroom discourse and teacher-student interactions during the enactment of evolution and human genetics units in a rural high school: A case study of a biology teacher // *International Journal of Research in Education and Science*. – 2023. – Vol. 9, № 4. – P. 850–877.
18. Ismael H. Sh., Mohammed M. H. Classroom discourse analysis of teacher-student interaction in Kurdistan Region EFL settings // *Aran Journal for Language and Humanities*. – 2025. – Vol. 1, № 1. – P. 155–170. – DOI: 10.24271/ARAN.2025.01-01-12.
19. Mercer N. *Words and Minds: How We Use Language to Think Together*. – London: Routledge, 2000. – 224 p.